

Acta Academiae Beregsasiensis

2012/2

Acta Academiae Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2012
XI. évfolyam, 2. kötet
Том XI, № 2
Volume XI, № 2

PoliPrint
2012

УДК 001.2

ББК 72

A-19

Az *Acta Academiae Beregsasiensis* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2012-es év második felének magyar, orosz és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárainak, hallgatóinak, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a nyelvészet, irodalom, biológia, történelem, turizmus és informatika tudományágainak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: *Kohut Attila, Penckófer János*

KORREKTÚRA: *G. Varcaba Ildikó*

TÖRDELÉS: *Kohut Attila*

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: *dr. Orosz Ildikó, dr. Szikura József*

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

támogatta

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

ISBN: 978-966-2595-29-1

© A szerzők, 2012

Tartalom

*

PÉCSI ANDREA: A II.RFKMF hallgatóinak nyelvhasználata kérdőíves felmérés alapján.....	7
ILONA HUSZTI – ERZSÉBET BÁRÁNY – MÁRTA FÁBIÁN – ILONA LECHNER: Teaching and learning a second language and a foreign language	19
MÁRKU ANITA: Szlovákiai magyar szakos egyetemisták nyelvválasztása, kommunikációs stratégiái, nyelvekhez és kontaktusjelenségekhez való viszonya	43
NAGYNÉ PAKSI MARGIT: Humoros effektusok, kép és szöveg szinergikus kölcsönhatása a reklámban	61
BRENZOVICS MARIANNA: <i>Boldog, ki látta e világot végzetes perceiben.</i> Varlam Salamov – a huszadik századi próza nagyja	79
KÁPOSZTAY JÁNOS: Egyetemesség és regionalitás. Kárpátaljai kötődésű szerzők a Nyugat folyóiratban	89

**

GERENCSÉR TIBOR: Lengyel menekültek Kárpátalján 1939-ben	107
PALLAGI LÁSZLÓ: A Somi Református Egyház anyagi helyzete a XX. század első felében a presbiteri jegyzőkönyvek alapján	125
SZÉKELY GUSZTÁV: Fejezetek a Nagy Idai család múltjából	133
VERES SZABOLCS: Magyar érdekképviselet Kárpátalján (1919–1939).....	141

JEVCSÁK MELINDA – KOHUT ERZSÉBET – ÖRDÖGH MÁTÉ – JÁMBORNÉ BENCZÚR ERZSÉBET: Paclobutrazol hatásának vizsgálata a <i>Leucojum aestivum L.</i> <i>in vitro</i> szaporítása során	151
SZANYI SZABOLCS: A Pannon biogeográfiai régió életföldrajzi sajátosságai.....	161
IZSÁK TIBOR: The Change of the Average Monthly Precipitation Rates in Beregszász Between 1947 and 2009	167

ДНІСТРЯНСЬКИЙ М.С. – ЖУЛКАНИЧ Б.М.: Демографічний потенціал та перспективи розвитку дуже малих міст Львівської області..... 171

MATESZ KRISZTINA: Tourism into the world of fiction 177

KOMONYI ÉVA–LÉTAI BÉLA: A magyar nyelvű kémiatankönyvek használhatósága Kárpátalján négy esettanulmány tükrében..... 185

JACENTA KRISZTINA: The effectiveness of studying collocations by the Form 5 and 6 learners in Transcarpathian Hungarian schools in the English Lessons 193

SZAKÁL MÁRTON – PERE TUMBAS – PREDRAG MATKOVIĆ – LAZAR RAKOVIĆ: Web 2.0 alapú online könyvek 205

ЧОТАРИ А. Ю.: Управління базами даних за допомогою програми Delphi 10 215

BOROS LÁSZLÓ – JANČÁR MÓNKA: Dr. Berényi András: *Kárpátalja magyarsága. Társadalmi-politikai és kulturális fejlődés (1991–2004)* című tanulmányáról 227

DOBOS SÁNDOR: *Tisza István és emlékezete. Tanulmányok Tisza István születésének 150. évfordulójára* (Szerkesztette: Maruzsa Zoltán és Pallai László, Debrecen, 2011. 476 oldal)..... 231

SZABÓ GÉZA: A koronavárosok hat évszázada (Csatáry György: *A máramarosi öt koronaváros levéltára 1326–1910 c. könyvéről*) 235

KARMACSI ZOLTÁN: Módszertani útmutató az anyanyelv oktatásához. „*A lehetetlent lehetni*” 239

JACENTA KRISZTINA: Book review: The use of learner reading aloud in the English lesson: a look at the micro and macro levels of oral reading..... 241

ESEMÉNYNAPTÁR 244

A magyar nyelvű kémia tankönyvek használhatósága Kárpátalján négy esettanulmány tükrében

Rezümé A tankönyvek – a tanítás nagyon régóta használt, s ezért jól kiforrott eszközei, melyek használata, illetve a használat helyes módja nagyban befolyásolja a tanulás eredményeinek alakulását.

A tankönyvek szerkezetének, módszerének leginkább az általános és középiskolában van nagy szerepe, az itt tanító és tanuló tanárok és diákok tudnak leginkább profitálni a különböző didaktikai módszerek előnyeiből, vagy szenvedni azok hátrányaitól.

Kutatásunk folyamán négy magyar tannyelvű iskolában végeztünk felmérést a kémiakönyvek gyakorlati használhatóságáról a tanárok szemszögéből nézve. Eredményeink alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a kémia tankönyvek használhatóságát iskoláinkban több tényező befolyásolja: azok felépítése, a kémia tanár és a tankönyv viszonya, a tankönyvek szövegezésének nehézségi foka, a tankönyv és a tanterv kapcsolata. Kémia tankönyveink többsége mennyiségi maximalizmusra törekszik, s ez meglátszik azok szövegezésében is, emiatt nehezen érthetőek, a tanulók nehezen tudják használni azokat az órán kívüli munkában. A kémia tanárok legfőképp szemléltetésre használják a tankönyveket, nem veszik igénybe annak módszertani segítségét.

Резюме Підручник належить до категорії спеціально, з певною метою створених засобів навчання. І питання про те, як, якою мірою це засіб зможе виконати своє призначення в досягненні максимальних результатів навчального процесу, є вирішальним.

Ми проводили дослідження у чотирьох угорсько мовних школах про корисність підручників з хімії. В ході роботи ми прийшли до висновку, що на корисність підручників з хімії впливають ряд факторів: структура підручників, відношення вчителів до підручнику, ступень складності текстів підручника, зв'язки підручників та навчальних програмів. Більшість підручників з хімії добивається на кількісний максимальність, із за цього тяжко зрозуміти їхній текст, учням тяжко використувати їх після занять для написання домашньої роботи. Вчителі в першу чергу використовують підручники для ілюстрації, і не використовують їх як методичний засіб.

A tankönyv a kémia tanítás hagyományos eszközei közé tartozik, funkciója a tanuló segítése az anyagok elsajátításában, elmélyítésében. Számos előnye van, ami miatt a tankönyveket tekintjük az oktatás egyik alapvető eszközének:

- Egyszerű, könnyű előhívhatóság
- Megbízható információforrás
- Könnyű kezelhetőség
- Viszonylag olcsó előállítás

A tanulás folyamatának szinte valamennyi pontján igénybe vehetjük a tankönyv segítségét, a tanulók otthoni munkájának pedig legfőbb eszközei a tankönyvek, a tanórán a tanulás fő irányvonalainak kijelölése történik meg (minden esetben a tanár feladata), az otthoni tanulás nélkül nehezebb hasznosítani az órán megszerzett tudást (Varga 2000).

* PhD; II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Biológiai Tanszék, docens.

** A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola IV. évfolyamos biológia szakos hallgatója.

Ennek is köszönhető az, hogy Kárpátalján az iskolák némelyikében szegényes anyagi helyzete miatt a legelterjedtebb – világviszonylatban is –, a legrégebben használt és egyben a legjelentősebb taneszköz a tankönyv, melynek hatékonyságát, használhatóságát a tanórán és az otthoni – nagyrészt önálló – munkában nagyon sok tényező befolyásolja (Falus 2003; Karlovitz 2001).

A kémia tankönyvek mai helyzetét nagyon sok tényező befolyásolja, melyek egy része történelmi eredetű, például a tankönyvírók sokszor merítenek az előző tankönyvek anyagából, amelyek az adott kor viszonyait, tendenciáit tükrözik az oktatás terén (Karlovitz 2001). Ezért hasznos megvizsgálni azokat a tényezőket, amelyek hathattak a tankönyv tartalmára, szerkezetére.

Az ukrainai kémiakönyvek történetéből

Kémiát Ukrajnában csaknem 100 éve oktatnak, ez alatt az idő alatt a kémia tudománya, a pedagógia és a didaktika sok változáson ment keresztül, s ezeket a változásokat a tankönyvek is tükrözték. A kémiatankönyvekkel szemben támasztott igényekre és követelményekre a politikai változások is rányomták bélyegüket.

Az első önállóan kémiával foglalkozó iskolai tankönyvet 1884-ben adták ki, és a reálszakiskolákban használták, ugyanis itt, a gimnázium utolsó évében, középiskolás korú diákoknak tanították a kémiát külön tantárgyként, az ezt megelőző években a kémiát a természetismereten, illetve az ország keleti részén (ekkor az orosz birodalom területe) a fizikán belül tárgyalták, a kémia tankönyvei is ezen tantárgyak tankönyveiből váltak ki (Науменко 2003; Зубко 2008).

A XIX. század végén, a XX. század elején a kémia stabil iskolai tantárggyá vált, tömegesen jelentek meg a tankönyvek és feladatgyűjtemények, amelyek nemegyszer külföldi szerzők fordításai voltak. Ebben az időszakban ugyanazon tankönyvet akár többféle iskolatípusban is felhasználták. A legtöbb tankönyv orosz nyelven íródott (Зубко 2008).

A XX. század 20-as és 30-as éveiben megtörtént az iskolák népiszkolává szervezése, s a tankönyvek ekkor arra alapoztak, hogy a gyerekek saját kíváncsiságukból fogják tanulni a kémiát, megjelentek a munkáltató tankönyvek. Az időszak elején a tankönyvek gazdag ábra- és szöveganyaggal rendelkeztek, a szövegekben jól elkülönített részek voltak, amivel irányították az oktatás menetét (Науменко 2003; Зубко 2008).

A 30-as évektől a 40-es évek közepéig reformálták az iskolákat, és a tanterveket. Ötévenként új tankönyveket adtak ki, a kötelező, 8 osztályos általános iskola utolsó évében tárgyalták a szerves kémia, a 9–10. osztályokban pedig a szerveset (Донік 2007).

A Szovjetunió idejében (1944/45–1989) a tankönyvkiadás állami monopólium lett, a tankönyveket orosz nyelvről fordították ukránra, illetve az Ukrajna területein élő kisebbségek nyelvére. 1977-től a tanintézmények ingyenes tankönyveket használhattak, a teljes ingyenes tankönyvellátás a 80-as évek végére valósult meg. Ebben az időben nagyon sok segédkönyv is megjelent: feladat- és

szabálygyűjtemények, kémiai olvasókönyvek, tanulói és tanári segédkönyvek, munkafüzetek, ismeretterjesztő könyvek. Egyes feladatgyűjtemények 1988-ig közel 40 kiadást értek meg, folyamatos korszerűsítés alatt. A tanulók érdeklődésének felkeltését és fenntartását, érdekességek megtanulását segítették a különböző tudományos-ismeretterjesztő irodalmak, a kémiaórákon és a tankönyvekből csak a kémia alapjait sajátították el.

Ebben az időszakban sok tanári kézikönyv és módszertani kiadvány is segítette a tanárok munkáját, a 60-as és a 80-as évek között több mint 200 ilyen jellegű kiadvány született. Az új tankönyvekről és egyéb módszertani kiadványokról a tanár a különböző pedagógiai folyóiratokból, tankönyvjegyzékekből és körlevelekből tájékozódhatott, amelyeket minden iskolába eljuttattak.

A 90-es években nagyon sok politikai és szociális változás történt, melynek következményeképpen a figyelem középpontjába került a tankönyvírás. Az új, OM által jóváhagyott kémiatankönyvek csak jóval a rendszerváltás után, az évtized közepén jelentek meg a kémiaoktatásban, addig a rendszerváltás előtti tankönyveket használták. A rendszerváltás után eltelt évek alatt azonban több mint 20 iskolai tankönyvet adtak ki.

Az új, 2007-ben kiadott kémiakönyvek nagyon sok, korábban támasztott igényt kielégítettek, pontosították a táblázatokat és az ábrákat, már nemcsak a fedőlap színes, de az átadandó témák szövege, ábrái is négy színnyomással készültek.

A kémiatankönyvek története Kárpátalján

Kárpátalja területe a történelem folyamán sok államhoz tartozott, ennek megfelelően többször is változott itt az oktatási rendszer, annak megfelelően, hogy a terület melyik ország része volt.

Ukrajna nyugati területein – ezen belül Kárpátalja területén is – 1864-ben oktatási reformra került sor, ami kötelezővé tette az alapszintű oktatást, s létrehozta azokat az intézményeket (gimnáziumok), amelyekben a középszintű oktatás folyt (Науменко 2003). A gimnáziumokban és reál-gimnáziumokban tanulhattak elsőként a diákok kémiát, először csak más tantárgyak keretén belül (fizika, természetismeret), majd a múlt század elejétől elkülönült tantárgyként tanulhatták azt.

1944-től a tantervi és tankönyvi követelmények megegyeztek a Szovjetunió többi tagköztársaságában levőkkel, az itt élő etnikumok számára a tankönyveket – csakúgy, mint az ukrán nyelvűeket – a tanács által jóváhagyott orosz nyelvű tankönyvekből fordították (Зубко 2008).

1991-től Kárpátalja Ukrajna területéhez tartozik, az itteni magyar tannyelvű iskolákban használt tankönyvek megegyeznek az Ukrajna területén használatos kémiakönyvek fordításaival. Minden tankönyvféleségből csak egy típusút fordítanak le, ezáltal csökken a tanárok szabadsága a tankönyvválasztást illetően, az etnikumok különböző képességű diákjai egyfajta kémiakönyvből kell, hogy tanuljanak.

A kémiatankönyvek mai helyzete Ukrajnában

Az iskolai tankönyvek kiadása Ukrajnában jelentős állami támogatás alatt áll, a tankönyvek ingyenesek, többévesek, az iskolai könyvtár minden évben lebonyolítja az osztályok közötti tankönyvcserét.

A tankönyvek többsége – beleértve a kémiatankönyveket is – 2007-től négyosztályos szintű készítésű, gazdag ábraanyaggal. A kémiatanárok különböző szintű tankönyvek közül választhatnak:

1. Академічний рівень – általános szint, az olyan profilú osztályokban használható eredményesen, ahol a kémia nem tarozik az emelt óraszámú tanítandó tárgyakhoz, de azokhoz közel áll.
2. Профільний рівень – szakosított osztályokban használható tankönyvek, itt a diákok emelt óraszámú tanulásuk során a kémiát, a tankönyv a kémia elmélyült tanulását segíti.
3. Рівень стандарту – a minimális szintű (alapszintű) kémiai ismereteket elsajátító osztályokban alkalmazható tankönyv, ilyenek pl. a humán profillal rendelkező osztályok (www.mon.gov.ua).

A különböző igényű osztályokban a megfelelő tankönyv kiválasztása elengedhetetlen ahhoz, hogy azt hatékonyan tudjuk használni a tanítás folyamán (Karlovitz 2001; Varga 2000).

Mivel a tankönyvek elsősorban a diákok otthoni tanulásához nélkülözhetetlen eszközök, ezért azoknak mindenképpen megbízható, áttekinthető ismereteket kell közölnie olyan nyelvezettel, amely érthető a diák számára (Karlovitz 2001).

Ukrajna magyar tannyelvű iskoláiban az OM által lefordított, általános szintű kémiatankönyveket használják, ugyanis csak ezt fordították le magyar nyelvre.

A kémiatankönyvek gyakorlati használhatósága a tanárok véleménye szerint

A tankönyvek elsősorban a diákoknak szólnak, azok tanulását segítik, másrészt hatékony segítséget kell, hogy nyújtsanak a tanároknak az adott téma átadásában.

A kémiatankönyv használhatósága a gyakorlatban dől el, s nagyban függ a tanár–tankönyv és a tanuló–tankönyv viszonytól. Vizsgálatainkat abból a célból végeztük, hogy fényt derítsünk a tanár–tankönyv viszonyra, arra, hogy azt a tanár mennyire szereti használni óráin, egyetért-e annak módszereivel. Ennek eldöntéséhez a következő módszerekkel gyűjtöttünk adatokat:

1. *Óramegfigyelés.* Minden iskolában (összesen négyben), ahol az esettanulmányokat készítettük, előzőleg két-két hospitálási feljegyzés készült. Megfigyeltük a tankönyvek alkalmazását a tanítási óra különböző részein.
2. *Interjú készítettünk az adott osztályokban tanító kémiatanárral.* Az interjú szempontjai: a kémiatanár szakmai tapasztalata, kémiatanári tevékenységének ideje az adott tanintézményben, előképzettsége.

A használt (tanulóknak kiadott) tankönyvek rövid jellemzése (használhatóság, érthetőség, tantervi megfelelés stb.) a Bodzsár-féle tankönyvelemzési szempontokat alapul véve.

Az esettanulmányokat a következő négy oktatási intézményben végeztük:

- a Beregszászi 4. Számú Kossuth Lajos Középiskolában,
- a Beregszászi Bethlen Gábor Gimnáziumban,
- a Fornosi Általános Iskolában,
- a Nagydobronyi Református Líceumban.

A 4. Sz. Kossuth Lajos Középiskola III. szintű oktatási intézmény. Két nyelven folyik az oktatás. A negyedik évfolyam után a tanulók érdeklődés és nyelvhasználat szerint négy osztályra különülnek el: egy reál és egy humán profilú magyar tannyelvű, illetve reál és humán profilú ukrán tannyelvű osztályra. Egyetlen kémia tanár van az iskolában, mindegyik osztályban ő tanítja a kémiát, amit egyik osztályban sem tanítanak emelt óraszámban. Az esettanulmány a 10. magyar tannyelvű osztályra koncentrált.

A kémia tanár 25 éves szakmai tapasztalattal rendelkezik, az adott tanintézményben 14 éve tanít kémiát. Az Ungvári Egyetem Kémia Karán végzett 1986-ban.

Az iskolában van működő kémia szaktanterem, kielégítő szintű szertár, a kémiaórákat a szaktanteremben tartják. A szaktanteremben van digitális tábla, számítógép ukrán nyelvű oktatóprogrammal. A számítógép AV-eszközként is funkcionál, különböző oktatófilmek lejátszására használják: az elvégzett kísérletek felelevenítésére, megismétlésére.

A tanár az O. G. Jarosenko által írt 10. osztályos kémia tankönyvet emelte ki értékelésre, amely az ukrán nyelvű tankönyv magyar fordítása, melynek tartalma azonos az ukrán tannyelvű iskolák azonos tankönyvével.

Szerinte, a tankönyv nyelvezete nem a legjobb, nehezen érthető a diákok számára. A tankönyv nem mindig illeszkedik a tantervhez, bonyolult a fejezetek szerkezete, ami sok tanuló kedvét elveszi annak átolvasásától. Magasak a tankönyv követelményei, amelyek tükröződnek egy-egy fejezethez kapcsolódó kérdésekben és feladatokban. A tanár saját felkészüléséhez sokszor használja a régebbi tankönyveket, mert ezekben rövideen, szakszerűen, a tanulóknak érthetőbb nyelven van leírva a tananyag.

A tankönyvvel a diákok nem foglalkoznak túl sokat órán, de a tapasztalatok szerint otthon sem, mivel abban nagyon nagy az egyes tananyagrészek terjedelme (sokszor 9–10 oldal), s ez, illetve a tanulók túlterheltsége más tantárgyakból elrettenteti azokat a tankönyvi fejezetek átolvasásától. A tankönyv bonyolultsága miatt – átlag képességű gyerek számára – szinte használhatatlan. A feladatok nagy részét a tanár a 80-as években kiadott példatárból diktálja le, gyakran házi feladat gyanánt is, viszont ad fel olyan feladatokat is, amelyek az aktuális könyvhöz kapcsolódnak. A tankönyv sok színes ábrát tartalmaz, ilyen szempontból igen előnyös, azokat fel lehet használni az olyan iskolákban, ahol a felszereltség nem engedi meg egyes témák megfelelő szemléltetését. A tankönyvekben olyan szemléltető is megtalálhatóak (periódusos rendszer, fémek aktivitási sora, oldhatósági táblázat), amelyek eddig plakát formájában voltak jelen, ezek is felhasználhatóak

a kémiaórák folyamán. Nagy negatívuma a kémiakönyveknek, hogy hibásak a terminológiák, így a könyv összezavarja a diákokat.

A tanár nem használ munkafüzeteket, mivel azok csak ukrán nyelven kaphatóak, a gyerekek háromfajta füzetbe dolgoznak – házi füzet, gyakorlati munkák füzete és dolgozatfüzet –, melyeket a tanár rendszeresen, felváltva javít.

A Bethlen Gábor Gimnázium magyar tannyelvű, 8 osztályos gimnázium, állami fenntartású bentlakásos, II. és a III. szintű intézmény. Itt két osztályt különítenek el egy évfolyamon belül: egy humán és egy reál irányultságút, a tanulók ilyen elkülönítését a gimnázium II. (6. osztály) évfolyama után végzik el. A kémiát egyik évfolyamon sem tanítják emelt óraszámban. Az esettanulmány a gimnázium III–IV. évfolyamára (7–8. osztály) koncentrál.

A kémiatanár négy éve tanít kémiát ebben az iskolában, diplomája szerint biológia–kémia szakos tanár.

Az iskolában nincs kémia szaktanterem. Van négy digitális tábla, amelyeken be lehet mutatni videofilmek segítségével olyan kísérleteket, amelyekhez nem rendelkeznek a szükséges vegyszerekkel.

A kémia tanítása során az ukrán állam által kiadott és magyar nyelvre fordított tankönyveket használják (7. osztály: P. P. Popel, L. Sz. Kriklja – Kémia 7. ; 8. osztály: N. M. Burinszka, L. P. Velicsko – Kémia 8.). A tanár elmondása szerint a tankönyvek tanulhatóság és taníthatóság szempontjából nem rosszak, de helyenként tartalmaznak szaknyelvi és fogalmazásbeli hibákat, amelyek megnehezítik a diákok otthoni munkáját. A tankönyvek belső ábrái is színesek, ami előrelépés a régebbi kiadású tankönyvekhez képest.

Saját felkészüléséhez a tanár Magyarországon – ugyanezen korosztály számára – kiadott tankönyveket, munkafüzeteket használja.

A Fornosí Általános Iskola I–II. szintű, kisebb falusi iskola. Az összes osztályt (7–9. osztályok) ugyanaz a tanár tanítja kémiára. Öt éve tanít itt, az Ungvári Nemzeti Egyetem Kémia Karán végzett 2006-ban.

Az iskolában gyér felszereltségű kémia szaktanterem működik. A tanár néhány fontosabb plakátot önerőből szerzett be. A P. P. Popel és Sz. V. Kriklja által írt kémiakönyvek magyar fordításait (Kémia 7.; 8.; 9.) használja valamennyi osztályban. Megkérdezésünkre elmondta, hogy a tankönyvek nem mindenütt felelnek meg a tantervnek. Előfordul, hogy paragrafusok maradnak ki, illetve a tankönyv összevon egyes témákat, amelyek a tantervben külön témaként szerepelnek. A tankönyvekben nagyon sok a stilisztikai, szaknyelvi hiba, s ez összezavarja a tanulókat. A tanár rendszeresen használja óráin a tankönyvet, oldanak meg belőle feladatokat, egyes kísérleteket a tankönyv ábráival szemléltet. Az ábraanyag színes, pontos, szemléltetésre is alkalmas. A túlterheltség miatt (más tantárgyakból is legalább ilyen zsúfolt a tananyag) a tanulók ritkán használják otthon a tankönyveket.

A tanár sokat panaszkodott a tanterv következetlenségeire. A tananyag meglehetősen túlzásfolt, a kilencedikesek például több különóra mellett sem értik a szerves kémiát.

A Nagydobronyi Református Líceum egyházi fenntartású bentlakásos III. szintű intézmény. Az oktatás itt hároméves, minden évfolyamon két, különböző

profilú csoport indul: egy matematika–fizika és egy biológia–kémia, ezek a csoportok a szakosításnak megfelelő tantárgyakat tanulják emelt óraszámban. Minden osztályt ugyanaz a kémia tanár tanít.

A kémia tanár 1999-ben végzett az Ungvári Állami Egyetem Kémia Karán, 12 éve dolgozik a líceumban.

A tanintézményben van egy átlagosan felszerelt kémia szaktanterem. A szemléltetésre kézzel írott és nyomtatott fóliákat használ a tanár, de nagy gyakorisággal használja a táblát. A tanterem falain házi készítésű plakátok, illetve holland és angol nyelvű szemléltetősorozat és egy nagy formátumú periódusos rendszer látható. A szemléltetéshez, ezenkívül, különböző eredetű tankönyvek ábráit, összefoglaló táblázatait használja.

Akár egyazon téma kidolgozására a tanár különböző tankönyvet használ fel (itt nem részletezzük). A diákoknak az ukrán OM által kiadott, magyar nyelvre fordított tankönyveket (P. P. Popel, L. Sz. Kriklja: Kémia 9.; O. G. Jarosenko: Kémia 10.; N. M. Burinszka, L. P. Velicsko: Kémia 11.) osztják ki. A tankönyveket a tanár segédanyagoknak tartja, ritkán használja őket a tanórán, inkább a tanulók önálló felkészülésében játszanak nagyobb szerepet.

A tanár az újabb tankönyveket jobban használhatónak tartja – elsősorban a színes és pontos ábrák miatt – a régebben kiadott Burinszka-féle tankönyveknél. Jók benne a leírások, bár felfedezhetőek benne különböző, elsősorban szaknyelvi hibák, melyek a gyerekeket összezavarják (pl.: az ukránból fordított tankönyvek a H_2SO_4 -et a nemzetközi nomenklatúra szerint „szulfonsav”-nak nevezik a magyar szaknyelvben használt „kénsav” helyett). A tantervbe ezek a tankönyvek jól illeszkednek, de túl sok információt sűrítnek be egy órára, ami a tanulók számára megterhelő.

A tanításhoz a tankönyveken kívül internetes forrásokat, oktató CD-ket (pl.: Villányi Attila: Látványos kísérletek), AV-eszközöket (oktatófilmek) használ.

Következtetések

Az általános és kémiaoktatás nagy hiányossága – mint ahogy az már többször kiderült – az eszköz- és anyagihiány, ami komoly gondokat tud okozni az oktatásban. Megléte jelentősen meg tudja növelni a kémiaoktatás hatékonyságát, hiánya viszont vissza tudja vetni a diákok gondolkodását, ami a kémia alapjait jelenti, s ez nehezebb megértéshez, a diákok fokozatos eléréktelenedéséhez vezet.

A kémiát a kísérletezés nélkül – jobb híján – a tankönyvek érdekes, színes anyagával próbálják némiképp pótolni, viszont könnyen beláthatjuk, hogy ez önmagában nem elég. A tankönyvek nem tudják és nem is fogják helyettesíteni a gyakorlati foglalkozásokat, a kísérletek által nyújtott élményeket. Hogy mégis hatékonyabbá tudjuk tenni az oktatást, meg kell vizsgálnunk, hogy a tankönyvek, amelyek a diákok elsődleges segítői a tanulásban, milyen határfokon tudják elvégezni feladatukat, tényleg a tanulás segítői vagy éppen ellenkezőleg, annak hátráltatói?

A tanárok tapasztalatai és ennek alapján elmondott szubjektív vélemények arra engednek következtetni, hogy a használatban lévő kémiatankönyvek gyakorlati használhatósága hagy némi kifogásolni valót maga után. Elsősorban a nem szakszerű fordítások okoznak problémát. A kémiatankönyv-fordítások problematikája legtöbbször abból fakad, hogy a különböző ukrán szerzők egyedi stílusát nem lehet tökéletesen visszaadni a fordításokban, ezért olykor a tankönyvek szövegének megértése nehézkessé válik. Nyilván itt, Kárpátalján lennének olyan kvalitású szakemberek, akik tudnának az adott korosztályok számára megfelelő tankönyvet írni, azonban ennek még nincs meg Ukrajnában a törvényi háttere.

A tankönyvek mennyiségi maximalizmusa is elrettenti a diákokat a kémiatankönyvek olvasásától, otthoni használatától. A tankönyveknek nagy szerepe van a gyerekek könyvolvasási kultúrájának megteremtésében, s ez a felelősség, az olvasásra nevelés feladata a kémiakönyvekre is vonatkozik.

A tankönyvek jobb illeszkedése a tantervekhez (vagy fordítva), nagyban segíthetné a kémiakönyvek jobb gyakorlati használhatóságát a tanárok és diákok számára egyaránt.

Megfigyeléseink alapján, a leírtak mellett, még egy fontos következtetést vonhatunk le: bár a mai kor tanára (tanulója) a megnövekedett információáradat miatt más eszközök használatát is igénybe veszi (számítógépek, CD-k DVD-k stb.), azért a könyv szerepe mindig is jelentős marad.

Az esettanulmány, mint az adott jelenség leírása szubjektív vélemények alapján, nem ad általánosítható eredményeket, viszont hasznos támpontokat adhat a téma további tanulmányozásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bodzsár Éva szerk. 2005. *Kézikönyv a biológiatanítás módszertanához*. Trefort Kiadó, Bp. 2005.
- Dr. Karlovitz János 2001. *Tankönyv – elmélet és gyakorlat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Falus Iván (Szerk.) 2003. *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Fernegel András: A kémia tantárgy helyzete és fejlesztési feladatai; Új Pedagógiai Szemle, 2002/09; <http://epa.niif.hu/00000/00035/00063/2002-09-hk-Fernengel-Kemia.html>
- Varga Attila 2000: A kémia tanítása általános iskolában (Előadásvázlatok). Eger. <http://kemia.ekt.hu/attila.htm>, 2011.04.21., 21:54
- Кондратенко О.В. 1999. Проблема шкільного підручника. Педагогіка № 4. с. 51–67.
- Надія Зубко 2008. Культура навчальної книги (на прикладі підручників з хімії для середньої загальноосвітньої школи). Letöltés: <http://dspace.nbuv.gov.ua:8080/dspace/bitstream/handle/123456789/12864/17-Zubko.pdf?sequence=1>
- О.М. Науменко 2003. Хімічна освіта в школі: екскурсія в історію. Шкільний світ. – Хімія. Біологія.
- Олена Донік 2007. Формування змісту шкільного курсу органічної хімії (60-ті pp. XIX - 30-ті pp. XX ст.). Біологія і Хімія в школі. Видавництво МОН України «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА», Київ, 2/2007.
- Тетяна Дабіжук 2009. Про підвищення рівня навчальних досягнень учнів з хімії. Біологія і хімія в школі. Видавництво МОН України «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА», Київ, 4/2009.

A-19 **Acta Academiae Beregsasiensis.** Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2012 – 248 с.
ISBN 978-966-2595-29-1

«Acta Academiae Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, російською та англійською мовами за друге півріччя 2012 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, біології, історії, туризму та інформатики.

УДК 001.2

ББК 72

Наукове видання

Acta Academiae Beregsasiensis

Науковий вісник

Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2012/2

Том XI, № 2

РЕДАКЦІЯ: *Козут А., Пенцкофер І.*

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*

ВЕРСТКА: *Козут А.*

ОБКЛАДИНКА: *K&P*

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК: *Орос І., Сікура Й.*

Здано до складання 12.11.2012. Підписано до друку 10.12.2012.

Папір офсетний. Формат 70x100/16.

Умовн. друк. арк. 20. Тираж 250.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.